

A Sociological Look at the place of the Family in Indian and Iranian Society

Gholamreza Tajbakhsh¹ | Hossein Ebrahimzadeh Asamin²

1. Corresponding Author: Associate professor of Social Sciences Department, Ayatollah Boroujerdi University, Boroujerd, Iran, Email: Tajbakhsh@abru.ac.ir
2. Associate professor of Social sciences Department, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

Article history: Received 23 June 2021;

Received in revised form 13 March 2022;

Accepted 15 March 2022

Abstract

The family is the first, most important and most blessed social institution in the history of human culture and civilization. Considering the importance of the family institution in societies and considering the cultural and social commonalities between Iran and India. The present study examines the Characteristics of the family institution in India and identifies its commonalities and differences in these two countries. The data of this research work were collected by comparative descriptive method using experimental observation technique (according to the study and six-year life of researchers in India) and the use of secondary data (documentary method). Given the multiplicity of religions and cultures and cultural pluralism in India, the data of this study were only related to Hindu families in the southern Indian state of Karnataka. The outcome of this paper showed that there are many similarities and commonalities in the family institution in Iran and India such as the importance of family formation, sexual regulation, monogamy, family orientation, respect for the elderly, tendency to have children, low employment of women, female illiteracy and differences such as low divorce rates, Populism, violence against women and high abortion rates. The result of the present study was that in these two societies, the family is a natural and basic element of society and as one of the three institutions, structuring the social system of the society (family institution, religion institution and government institution) is centralized in organizing human and social life.

Keywords: Familyism, Marriage Pattern, Domestic Violence, Divorce

1. Introduction

The institution of the family from the beginning of history until now, as the main and most central social institution, has been the foundation of societies and the origin of cultures, civilizations and human history. Human determination to form and maintain family life is a sign of the most important unique features of human social life. The family is the first social institution that human beings are acquainted with at birth and through which they are introduced to others. The same importance and centrality of family life in human social life clearly indicates the need to prioritize the family. The institution of the family has undergone many changes and has brought many achievements to human beings. When we take a look at the statistics and other indicators related to the Indian and Iranian families in the last decade, we will see that the family institution in these two are accepting Western models and the Indian and Iranian families are moving in more or less the same direction as The Western family is on its way. The main concern of researchers was to study and analyze the Indian record of the institution of the family and how far Iranian society is from the Indian model. Examining the structure of the family institution in India and comparing it with the Iranian society at the micro level is instructive for each individual in the society and will be useful for the cultural and social policy makers of the country at the macro level. Therefore, the main questions of the present study are: 1. What are the structural components of the Indian family? 2. What are the commonalities or

differences in the institution of the family in Iran and India? The conclusion that was expected from this research is to find the common features of the family institution on the one hand and to show the points of difference on the other hand. In other words, the present study can express some features and characteristics of the family institution in the two countries, a way to better identify the appropriate social and cultural system of India and pave the way for researchers in the field of social issues in this country.

1.1. Research methodology

The research method of this research, according to the nature of the subject, was descriptive-analytical and data collection method was experimental observation technique (according to the study and biology of researchers in India) and the use of secondary data (documentary method such as sources Historical, religious, social and reports of organizations and ministries related to the family institution). Due to the multiplicity of religions and cultural pluralism in India, the data of this study were only related to Hindu families in the southern Indian state of Karnataka.

2. Discussion

From the sociological point of view, the family as one of the major social, historical, global, real, variable, relative and legal institutions have played a significant role in the social system and structure of countries including Iran and India. The social structure of Indian society can be based on three pillars: the system of shortcomings, the continuous family, and rural life, which despite many changes throughout history, the continuous family is still one of the most important and basic groups and in the lives of many people. India has the highest social power. Some commonalities of the family institution in Iran and India are these points that fertility and childbirth have been accepted as a social value in both Indian and Iranian families and the childless family has been generally questioned in the culture of these two countries.

Familyism is also one of the important components and the family as an emotional base strengthens emotions and social capital within the group, and the family is associated with monogamy and polygamy culture is not common. Some differences are the existence of different dowry or distance customs in India so that the demand for dowry does not stop with the occurrence of marriage and is considered as a source of funding to meet the inexhaustible demands of the husband's family.

Although the divorce rate has been rising in the world in recent years, in Indian society, divorce is mentioned as a factor in the disintegration of unity between men and women, and therefore the number of divorces is not high and is considered a reprehensible thing.

3. Conclusion

In the society of Iran and India, there are three institutions that structure the social system of the society: the institution of the family, the institution of religion and the institution of the government, which are central to the organization of human and social life. According to the religious texts of the Vedas, epics, Puranas, as well as the religious texts of Buddhism and Jenism, and the hadiths and the Holy Qur'an, marriage is considered a religious duty. Islamic and Hindu scriptures considered marriage to be compulsory and a single man to be rejected by society, which has no social status. Marriage is a performance of a religious ritual that unites men and women, and this bond is inseparable even until death and after. Religious and historical texts of Iran and India show the fact that the family in these two the countries has always been dominated by men. India and to some extent Iran is a patriarchal society and the family is still under the control of the father in these two societies. In the process of modernizing society and the issues that affect it such as urbanization, increasing education, individualism, separation from the workplace, women's employment, the development of mass media, scientific and technical achievements and legal changes have caused fundamental changes in the family, and therefore, the family has changed and a new form of nuclear family has been formed in India, the rate of which is lower than in Iran, although the proportion of this type of family in cities is higher than in villages, but this type of family is very different from the nuclear family in the West because this type of family is related to the kinship network.

4. Reference

- Banerjee, A., Duflo, E., Ghatak, M., and J. Lafortune. (2019). Marry for What? Caste and Mate Selection in Modern India. **National Bureau of Economic Research Working Paper** 14958 (May): 135-146.
- Biruni A.R. (1984). **Research of India**. Translated by Manouchehr Sadoughi Saha. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research.
- Bostan, H. (2016). **Sociology of Family**, Qom: Seminary and University Research Institute.
- C.N. Rao. (2020). **Sociology of India**. Chand and Company Ltd. New Delhi. India.
- Chandramouli, C. (2011). **Census of India, Size, Growth Rate and Distribution of Population**. Provisional population totals India.
- Chatterjee N.K. (2017). **Hindu Marriage Past and Present**. Visvabharati santiniketan. Taka Publication varabasi. India.
- Godine, W. (2014). **India**. Translated by Fatemeh Shadab. Tehran: Phoenix Publications.
- Hassanifar, A., Nazerian, M., Tavassoli, M.M. (2018). Anthropological study of marriage rituals in Iran and India, **Subcontinent Researches**, 10(34): 109-128.
- ILOs Global Employment Trends 2018 report. Available at: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2018>.
- Jalali Naeini, S.M. (2008). **Excerpts from Rig Veda**, Tehran: Silver Publications.
- Kapadia, K.M. (2016). **Marriage and Family in India**. Third Edition. Calcutta university press. Calcutta. India.
- Latifi, A.H. (2014). Rituals and rules of marriage in Hinduism, **Journal of Religions**.
- Mirsardo, T and Baghi, A. (2015). Changing the pattern of social role of Indian women according to the films of the last three decades, **Social Psychological Studies of Women**, 13(1): 141-160.
- Palangi, M. (2011). Indian society. Women and family issues. **Women's message**. 63.
- Pazeh, O. (2009). **A ray from India**. Translated by Kaveh MirAbbasi. Tehran: Markaz Publishing.
- Ruh al-Amini, Mahmoud. (2008). **Fundamentals of Anthropology**, Tehran: Attar Publications.
- Sarukhani, B. (2010). **Introduction to Family Sociology**. Tehran. Soroush Publications.
- ShendurnikarTere, N. (2021). **Gender Reflections in Mainstream Hindi Cinema**. Global Media Journal Indian Edition/ISSN 2249-5835.
- Srinivas, G., Swastika, C., James, k. (2021). **Family Demography in india**, Sage open, April, 1-18.
- Subramanya, G. (2019). **Social Problems**. Bangalore. Sapna book house.
- Tajbakhsh, G. (2015). **An Introduction to the Sociology of Indian Society**, Isfahan: Asmangar.
- Tajbakhsh, G. (2021). **Sociology of Social Issues in India**, Boroujerd: Ayatollah Boroujerdi University Press.
- Taqwa, N. (2008). **Sociology of the family**. Tehran: Payame Noor Publications.
- Tavakoli, N. (2010). The status and rights of women in Hinduism and the new laws of India. **Journal of Social Sciences**. 4(1).

Cite this article Tajbakhsh, Gholamreza., Ebrahimzadeh Asamin, Hossein. (2024). A Sociological Look at the place of the Family in Indian and Iranian Society. *Journal of Subcontinent Researches*, 15(45), 61-74. DOI: [10.22111/jsr.2022.38995.2178](https://doi.org/10.22111/jsr.2022.38995.2178)

نگاهی جامعه‌شناختی به نهاد خانواده در جامعه هند و ایران

غلامرضا تاج‌بخش^۱ | حسین ابراهیم‌زاده آسمین^۲

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آیت الله بروجردی، بروجرد، ایران. ایمیل: Tajbaksh@abru.ac.ir

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، بروجرد، ایران.

چکیده

خانواده اولین، مهم‌ترین و پربرکت‌ترین نهاد اجتماعی در تاریخ فرهنگ و تمدن انسانی است. نظر به اهمیت نهاد خانواده در جوامع و با توجه به مشترکات فرهنگی و اجتماعی دو کشور ایران و هند، پژوهش حاضر درصدد شناخت ویژگی‌های نهاد خانواده در هند و شناسایی اشتراکات و افتراقات آن در این دو کشور است. گردآوری داده‌های پژوهش حاضر از روش توصیف مقایسه‌ای و با استفاده از تکنیک مشاهده تجربی (با توجه به تحصیل و زیست شش ساله محققان در کشور هند) و نیز استفاده از داده‌های ثانویه (روش اسنادی) صورت گرفته است. با توجه به تعدد ادیان و مذاهب و کثرت‌گرایی فرهنگی در هند، داده‌های این تحقیق صرفاً مربوط به خانواده‌های آیین هندو در ایالت کارناتاکا در جنوب هند است. یافته‌های پژوهش بیانگر شباهت‌ها و اشتراکات بسیاری در نهاد خانواده در ایران و هند نظیر اهمیت تشکیل خانواده، مقررات جنسی، تک‌همسری، خانواده‌گرایی، تکریم سالمندان، گرایش به فرزندآوری، اشتغال‌زایی پایین زنان، بی‌سوادی زنان و افتراقاتی همچون نرخ پایین طلاق، مردمحوری، خشونت علیه زنان و بالابودن نرخ سقط جنین است. نتیجه‌گیری از پژوهش حاضر آن است که در این دو جامعه، خانواده رکن طبیعی و اساسی اجتماع بوده و به‌عنوان یکی از سه نهاد ساختاردهنده نظام اجتماعی جامعه (نهاد خانواده، دین و دولت) در ساماندهی زیست انسانی و اجتماعی مرکزیت دارد.

واژه‌های کلیدی: خانواده‌گرایی، الگوی همسرگزینی، خشونت خانوادگی، طلاق، هند.

۱- مقدمه

خانواده اولین، مهم‌ترین و پربرکت‌ترین نهاد اجتماعی در تاریخ فرهنگ و تمدن انسانی است. خانواده کانونیست که باید برای حفظ حرمت و کرامت انسانی و تأمین سلامت جسمانی و روانی و رشد معنوی او استحکام یابد. قوام خانواده به‌منظور تداوم انسجام جامعه و تأمین محیطی سالم برای زیستن انسان‌ها ضرورتی انکارناپذیر است. خانواده از دیدگاه جامعه‌شناسی به‌عنوان یکی از نهادهای عمده اجتماعی، تاریخی، جهانی، واقعی، متغیر، نسبی و قانونمند نقش بسزایی در نظام و ساختار اجتماعی کشورها از جمله ایران و هند داشته است. ساخت اجتماعی جامعه هند را می‌توان متکی بر سه رکن دانست: نظام کاستی، خانواده پیوسته و زندگی روستایی که علی‌رغم دگرگونی‌های بسیار زیاد در طول تاریخ، هنوز هم خانواده پیوسته از مهم‌ترین و اساسی‌ترین گروه‌های نخستین محسوب می‌شود و در زندگی بسیاری از مردم هند بالاترین قدرت اجتماعی را دارد.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

برخی از اندیشمندان بر این باورند، به دلیل مهاجرت اقوام مختلف آریایی به هند و تأثیرگذاری شگرف بر فرهنگ و جامعه هند، بسیاری از همان عناصر فرهنگی و همان باورداشت‌ها در میان مردم هند حفظ و نگهداری شده، همچنان تکرار می‌شود؛

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۵، شماره ۴۵، ۱۴۰۲، صص ۶۱-۷۴.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۰۲

استناد: تاج‌بخش، غلامرضا؛ ابراهیم‌زاده آسمین، حسین. (۱۴۰۲). نگاهی جامعه‌شناختی به نهاد خانواده در جامعه هند و ایران، مطالعات شبه‌قاره،

(۴۵) ۱۵، ۶۱-۷۴.

DOI: [10.22111/jsr.2022.38995.2178](https://doi.org/10.22111/jsr.2022.38995.2178)

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان

از این رو همسانی‌ها و مشترکات نهاد خانواده در میان این دو قوم تا زمان فعلی شکل خود را تا حدود زیادی حفظ کرده است (جلالی نائینی، ۱۳۸۷: ۳۸-۳۷). دغدغه اصلی محققان، بررسی کارنامه هند در مورد نهاد خانواده است و اینکه جامعه ایران چقدر از الگوی هندی فاصله دارد. بررسی ساختار نهاد خانواده در هند و مقایسه آن با جامعه ایران در سطح خرد برای تک تک افراد جامعه پندآموز است و در سطح کلان برای سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی کشور مفید خواهد بود؛ بنابراین سؤالات اصلی تحقیق حاضر عبارت‌اند از: مؤلفه‌های ساختاری خانواده هندی کدامند؟ چه وجوه اشتراک یا افتراق در نهاد خانواده در دو کشور ایران و هند وجود دارد؟ برآیندی که از این پژوهش انتظار می‌رود، یافتن ویژگی‌های مشترک نهاد خانواده از یک سو و نشان‌دادن نقاط افتراق از سوی دیگر است؛ به عبارت دیگر، پژوهش حاضر می‌تواند ضمن بیان برخی ویژگی‌های نهاد خانواده در دو کشور، راهی در شناسایی بهتر و مناسب نظام اجتماعی و فرهنگی هند باشد و نیز راهگشای محققان در حوزه مسائل اجتماعی این کشور شود. پژوهش حاضر معطوف به خانواده‌های آیین هندو در ایالت کرناٹکا، یکی از ایالت‌های جنوبی کشور هند، است. علت انتخاب خانواده‌های آیین هندو در این است که بتوانیم با مطالعه مقایسه‌ای حاضر، مؤلفه‌های نهاد خانواده اسلامی در ایران و نهاد خانواده غیراسلامی در هند را بهتر دریابیم.

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه از یک سو دو تمدن ایران و هند از دیرباز با هم در ارتباط بودند و از سوی دیگر تحقیق در جهت کشف ریشه‌های فرهنگی ملل جزء مؤلفه‌های قدرت نرم به حساب می‌آید و با توجه به اینکه تاکنون چنین پژوهشی انجام نشده یا نتایج آن منتشر نشده است؛ بنابراین ضرورت کنکاش و بررسی مهم‌ترین مسائل مرتبط با نهاد خانواده در این دو سرزمین به صورت تطبیقی بیش از قبل احساس می‌شود و بر این اساس هدف اصلی تحقیق حاضر نگاهی جامعه‌شناختی به ویژگی‌های نهاد خانواده اسلامی در ایران و نهاد خانواده غیراسلامی در هند است.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، با توجه به ماهیت موضوع، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات با استفاده از تکنیک مشاهدات تجربی (با توجه به تحصیل و زیست شش ساله محققان در کشور هند) و نیز استفاده از داده‌های ثانویه (روش اسنادی مانند: منابع تاریخی، دینی، اجتماعی و گزارش‌های سازمان‌ها و وزارت‌خانه‌های مرتبط با نهاد خانواده) بوده است. نظر به تعدد مذاهب و کثرت‌گرایی فرهنگی در هند، داده‌های این تحقیق مربوط به خانواده‌های آیین هندو در ایالت کارناٹکا در جنوب هند است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

یافته‌های پژوهش حسنی‌فر و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان «بررسی مردم‌شناختی آیین‌های ازدواج در ایران و هند» نشان داد شباهت‌ها و اشتراکات زیادی بین این آیین‌ها وجود دارد که بیانگر ریشه‌های قومی، نژادی، تاریخی و باورهای دینی آنان است. یافته‌های پژوهش میرساردو و باقی (۱۳۹۴) با عنوان «تغییر الگوی نقش اجتماعی زنان هند با توجه به فیلم‌های سه دهه اخیر» نشان داد که در این فیلم‌ها زنان در مشاغل مدیریتی سهمی ندارند و الگوی اقتدار در خانواده عمودی است. لطیفی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «آداب و احکام ازدواج در دین هندوی» نشان داد که ازدواج و تشکیل خانواده از اهمیت زیادی برخوردار است و نقش تعیین‌کننده‌ای در وضعیت فردی و اجتماعی انسان ایفا می‌کند. یافته‌های تحقیق پلنگی (۱۳۹۰) بیانگر آن است، نرخ طلاق در هند پایین بوده است و در صورت ابتلای همسر به بیماری غیرقابل درمان، تغییر مذهب و ارتکاب زنا، قانون‌گذار حق طلاق همسر را به شوهر می‌دهد. یافته‌های پژوهش سیرنی واس و همکاران (۲۰۲۱) با عنوان «جمعیت‌شناختی خانواده در هند» نشان داد خانواده در هند تغییراتی نظیر روند نزولی باروری زنان، حرکت به سمت هسته‌ای شدن خانواده و کاهش آمار طلاق را شاهد است. نتایج تحقیق بانجری و همکاران (۲۰۱۹) با عنوان «شیوه گزینش همسر در هند» حاکی از نوعی بازگشت‌پذیری به سوی ازدواج‌های تنظیم شده است. این مطالعه نشان داد که کاست‌های طبقه متوسط هنوز به معیارهای کاستی در انتخاب همسر برای فرزندان توجه می‌کنند. شندورنیکار (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «بازنمایی خانواده در سینمای هند» نشان داد که در این رسانه‌ها نقش‌های مادر، همسر و زن خانه‌دار عفیف و فداکار برای

خانواده به‌عنوان مهم‌ترین نقش زن و نان‌آوری به‌عنوان مهم‌ترین نقش مرد به تصویر کشیده شده است. سودهیر کاکار (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «موقعیت و جایگاه زنان هند در خانواده و جامعه» نشان داد که هویت زنان هند در سه مرحله (فرزند، همسری و مادری) خلاصه می‌شود و روان‌شناسی اجتماعی زنان هند با مراحل ذکر شده معنا و مفهوم پیدا می‌کند. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از پیشینه‌های تجربی مورد اشاره نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده یا قدیمی بوده‌اند، یا فقط تأکید بر وجه خاصی از نهاد خانواده داشته‌اند، یا حداکثر اینکه در سطح تبیین مسئله باقی مانده و بدون نگاه راهبردی در بازاندیشی مؤلفه‌ها و ساختار خانواده در جامعه هند بوده‌اند.

۱-۵- ادبیات پژوهش

مطابق با نظریه‌های مکتب اشاعه‌گرایی یا تراوش‌گرایی فرهنگی، برای شناخت احوال و خصوصیات فعلی یک جامعه باید تاریخ فرهنگی آن جامعه را با توجه به روابطش با جوامع دیگر، جست‌وجو و ترسیم کرد (روح الامینی، ۱۳۸۷: ۱۱۹). با نگاهی به مکتب اشاعه‌گرایی می‌توان نتیجه گرفت که بعضی از عناصر یا سنت‌های یک فرهنگ، از ناحیه‌ای به ناحیه دیگر و در نتیجه به فرهنگی دیگر انتقال پیدا می‌کند. بر این مبنا تکوین و دگرگونی‌های حاصل در نهادهای خانوادگی، تراویده فرهنگ یک یا چند جامعه است. خانواده در رویکرد کارکردگرایی، پدیده و نهاد اجتماعی خاصی است که وجود آن، همچون نهادهای دیگر در جامعه ضروری است (ضرورت کارکردی). آگبرن و تیبتس شش کارکرد اساسی برای خانواده یادآور شدند که عبارت‌اند از: تولید مثل، حمایت و مراقبت، جامعه‌پذیری، تنظیم رفتار جنسی، عطوفت و همراهی و نیز تأمین پایگاه اجتماعی. مورداد کارکردهای چهارگانه جنسی، اقتصادی، آموزشی و تولید مثلی را به عنوان کارکردهای اصلی خانواده مطرح کرد (بستان، ۱۳۹۵: ۱۹۹). نظریه کنش متقابل نمادین که از کارهای فیلسوفان و عالمانی همچون جازلز داروین، ویلیام جیمز، جان دیویی و برخی جامعه‌شناسان متقدم نظیر جورج هربرت مید و چارلز کولی نشأت گرفته‌اند، بر الگوهای تفسیر و معناسازی در زمینه‌های اجتماعی تمرکز دارند. مفاهیمی مانند اجتماعی‌شدن، نقش‌پذیری، ارتباط نمادین، هویت‌ها و... در کانون نظریه‌های کنش متقابل نمادین قرار دارد و غالباً بر خانواده و روابط خانوادگی قابل تطبیق‌اند. مورگان در زمره کسانی است که خانواده را جزئی از نظام کلی جامعه و در رابطه تنگاتنگ با آن می‌داند و تطور خانواده را در جهان می‌جوید. از این منظر می‌توان خانواده را در جوامع مختلف مورد مقایسه قرار داد تا خطوط اصلی تطور آن را در همه جوامع و در طول تاریخ باز یافت (ساروخانی، ۱۳۸۹: ۱۷۱). از منظر دورکیم خانواده همچون نهادی اجتماعی است که جزئی از جامعه است و شناخت آن مستلزم شناخت کل جامعه است؛ بدین معنی که خانواده به‌عنوان پدیده‌ای برانگیخته از کل جامعه، خود نیز به نوبه خود بر آن اثر می‌گذارد. بدین سان جامعه و خانواده در فرایند دائمی نوعی تأثیر و تأثر یا تعامل قرار می‌گیرند (همان: ۱۷۵). از منظر پارسونز خانواده و رابطه آن با جامعه تحت تأثیر عوامل مختلف در حال تغییر است. با تحول جامعه از سنتی به صنعتی، تغییرات سریع و گسترده‌ای نیز در هنجارهای درون خانواده پدیدار می‌شود. پاتنام توجه خاصی به خانواده به‌عنوان یک سرمایه اجتماعی دارد. او خانواده را مکان «بازتولید» اجتماعی می‌داند. خانواده، در حفظ و تداوم نظم اجتماعی، در بازتولیدها نقش مهمی بازی می‌کند، نه فقط بازتولید زیست‌شناختی (تولید مثل)، بلکه بازتولید اجتماعی، یعنی خانواده در بازتولید ساختار فضای اجتماعی و روابط اجتماعی، عالی‌ترین نمونه مکان انباشت سرمایه در اجناس مختلف آن و انتقال نسل‌به‌نسل است. پیر بوردیو خانواده را مثال ستون خیمه (دولت) می‌داند که هم‌نوایی همچون توافق بر نظامی از اشکال فهم و برساختن جهان، از کارکردهای آن است (توکلی، ۱۳۸۹: ۵۳). یافته‌های پژوهش در سه عنوان کلی دسته‌بندی شده‌اند که عبارت‌اند از: ویژگی‌های خانواده در جامعه هند؛ ازدواج و مسائل آن و چالش‌های اساسی پیش‌روی خانواده.

۲- ویژگی‌های خانواده در جامعه هند

۱-۲- گرایش به فرزندآوری

هدف اصلی ازدواج در هند، تولید نسل است. بر این مبنا جامعه، خانواده بدون فرزند را محکوم می‌کند. در این کشور، زنان بی‌فرزند را به درختان بی‌برگ تشبیه می‌کنند و کثرت اولاد را برکت و فراوانی می‌شمارند (تاج‌بخش، ۱۳۹۴: ۹۷). معمولاً

داشتن یک فرزند یا خانواده بدون فرزند در بیشتر فرهنگ‌ها به‌ویژه در فرهنگ هندی و ایرانی عموماً مورد سؤال بوده است؛ بنابراین بزرگ‌ترین نقشی که متون هندو برای زن قائل هستند، همین زایش است.

۲-۱-۱- تکریم سالمندان

موقعیت و جایگاه اجتماعی افراد سالمند به واسطه تحولات ایجادشده در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، آموزشی و خانوادگی در دوران جدید، سبب کاهش و نزول موقعیت و جایگاه و منزلت سالمندان شده است؛ اما در جامعه هند هرچه بوی کهنگی و قدمت می‌دهد و نشان از سالخوردگی و پیری دارد، از احترام و ارزش برخوردار است (کریشنا، ۲۰۱۷: ۳۱۱). در هند پیری اغلب اعتبار اجتماعی، ثروت و قدرت را به همراه می‌آورد. افراد سالمند نه‌تنها معمولاً موقعیت مستحکمی در اجتماع دارند، بلکه وظایف مهمی را در خانواده بر عهده می‌گیرند و نظرشان در مسائل حیاتی اجتماع، مهم و قاطع است.

۲-۱-۲- مردمحوری

مذکرمحوری یا مردمحوری و گرایش به بهادادن به فرهنگ مسلط بر پایه معیارهای مردانه، یکی از ویژگی‌های جامعه هند است. هند همانند بسیاری از جوامع جهان سوم، جامعه‌ای است با سنت‌های کهن که در آن معمولاً جنس پسر را بر دختر ترجیح می‌دهند و توجه خانواده‌ها به فرزندان پسر بیشتر از دختران است؛ زیرا معتقدند تولد فرزند پسر منجر به رستگاری یا آزادی می‌شود. در کتاب ادعیه هندو «وداها»، هر جا دعا برای تولد اولاد نوزاد شده، موضوع فرزند پسر است و در هیچ کجای این مرجع، بحثی از جنس دختران به میان نرفته است. در ریگ‌ودا و اوپانشادها نمونه‌های زیادی در این رابطه وجود دارد. ادبیات عامیانه در برخی از زمینه‌ها، تأثیر عامل اقتصادی و برتری مرد بر زن را در روابط خانوادگی به نحو زیبایی نشان می‌دهد. در فرهنگ ایرانی، ضرب‌المثل معروف «پسر، عصای دست پدر است»، نمونه‌ای از آنهاست (تقوی، ۱۳۸۷: ۹۷). این موضوع به‌عنوان یک هنجار اجتماعی در جامعه سنتی روستایی هند و حتی ایران جا افتاده و تثبیت شده است.

۲-۱-۳- بُعد خانواده

با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد از جمعیت کشور هند در روستاها ساکن هستند و به کشاورزی و دامداری مشغول به فعالیت هستند، فزونی اعضای خانواده به عنوان نیروی کار در این حوزه‌ها دارای ارزش و اهمیت ویژه‌ای هستند. و هرچه نیروی کار بیشتر باشد، خانواده ارزش اجتماعی بیشتری در جامعه دارد. متوسط بُعد خانوار در دهه‌های گذشته، روند نزولی را تجربه کرده و از ۷/۲ به ۴/۳ در سال ۲۰۱۸ رسیده است. این موضوع بیانگر آن است که باروری زنان به سطوح پایین‌تر گرایش پیدا کرده و از میانگین ۵/۲ فرزند در هر خانواده در سال ۱۹۷۱ به ۲/۳ در سال ۲۰۱۸ رسیده است. عواملی نظیر استقلال مالی و کار زنان، کنترل مولید، مشکلات اقتصادی، تعلیم و تربیت فرزندان، رشد خانواده‌های هسته‌ای، صنعتی‌شدن، گسترش شهرنشینی و... از جمله عواملی هستند که در کاهش میزان بُعد خانوار مؤثر است (سیرینی و اس، ۲۰۲۱: ۸).

۲-۱-۴- خانواده پدرتبار

هند همیشه یک جامعه پدرسالار بوده است و هنوز هم این روند ادامه دارد؛ از این‌رو باید خانواده هندی را خانواده پدرسالاری، پدرنامی و پدرمکانی و تاریخ هند را تاریخ مذکر دانست (شانکار راو، ۲۰۲۰: ۱۵۸). از نشانه‌های وجود پدر سری در خانواده، احترام به مردان و ارزش بیشتر جنس ذکور و اقتدار پدر و رئیس خانواده نسبت به همسر و فرزندان است. وراثت پدرتباری مستلزم آن است که فرزندان نام خانوادگی پدر را اختیار کنند و دارایی معمولاً از طریق مرد انتقال می‌یابد.

۲-۱-۵- اقتدار خانواده

بررسی متون دینی و تاریخی هند، بیانگر آن است که خانواده در هند همیشه تحت سلطه مردان قرار داشته و زنان در امور زندگی خانوادگی و اجتماعی کمتر امکان مشارکت پیدا کرده‌اند (پاز، ۱۳۸۸: ۷۶). روابط متقابل میان زن و مرد در خانواده هندی به‌طور عمده براساس سلطه و فرمانروایی مرد و اطاعت و فرمانبرداری زن استوار است. حتی زنانی که دارای مشاغل با حقوق خوب و منزلت بالا هستند، هنوز تا اندازه زیادی در خانه‌هایشان اصولاً به‌عنوان زن خانه‌دار و مادر در نظر گرفته می‌شوند؛ به عبارت دیگر نهاد خانواده، مردسالار و بر محور پدر و نقش کلیدی او استوار شده است.

۲-۱-۶- خانواده‌گرایی

با وجود دگرگونی‌های بسیار زیاد در طول تاریخ، خانواده سنتی هنوز در زندگی بسیاری از مردم هند بالاترین قدرت اجتماعی است. اعضای خانواده از طریق قیود و تعلقات سنتی به یکدیگر پیوند می‌خورند. فرد بدون خانواده نه تنها منزوی است، بلکه مورد بهره‌کشی و تحقیر دیگران نیز است. به‌طور کلی اگرچه نسبت و اهمیت خانواده‌های گسترده در جامعه هند تدریجاً کاهش پیدا می‌کند، هنوز از اهمیت نسبی برخوردار است.

۲-۱-۷- مقررات جنسی

در آیین هندویی، روابط خارج از چارچوب ازدواج نظیر آنچه در برخی کشورها با عنوان هم‌خانگی وجود دارد، مطرود بوده است و روابط زن و مرد تنها در قالب ازدواج، مشروعیت شرعی و اجتماعی دارد. در این جامعه هر گونه روابط جنسی زن و مرد قبل از پیمان ازدواج، غیرعرفی و غیرقانونی و در حکم زنا تلقی شده و مجازات‌های سنگینی برای مرتکبان به دنبال دارد؛ بنابراین تنها راه مشروع و معقول برآوردن نیاز جنسی را ازدواج و تشکیل خانواده می‌دانند؛ از این رو انحصار کارکرد رضای جنسی به نهاد خانواده، همواره از پشتوانه‌های اصلی ثبات و استحکام این نهاد اجتماعی بوده است. متون مذهبی هندو تأکید دارند که مرد و زن بایستی در دوران قبل از ازدواج از عزت نفس و اتکا به نفس برخوردار باشند. این متون همچنین تأکید می‌کنند که مرد و زن بایستی قبل از ازدواج رابطه جنسی داشته باشند. بای گورداس نوشته است: «پاکدامن کسی است که تنها یک همسر انتخاب می‌کند و به زن‌های دیگر به دید مادر، خواهر و دخترانش می‌نگرد» (چاتریجی، ۲۰۱۷: ۲۳۴).

۲-۱-۸- بی‌سوادی زنان

نرخ باسوادی در کشور هند در سال ۱۹۵۱ میلادی حدود ۱۸ درصد بود که این رقم مطابق با آخرین سرشماری ملی به حدود ۷۴ درصد رسیده است که این آمار بیانگر آن است یک‌چهارم مردم این کشور هنوز بی‌سواد هستند. آمارهای سازمان فرهنگی یونسکو نشان می‌دهد هند بالاترین آمار بی‌سوادی به‌ویژه نابرابری جنسیتی در آموزشی را به خود اختصاص داده است. داده‌های آماری سال ۲۰۲۱ نشان‌دهنده نسبت کمتر نرخ باسوادی زنان (۷۰/۴) در مقایسه با مردان (۸۵/۰) در هند است و این واقعیت را بیان می‌کند که وضعیت سواد در بین مردان و زنان هند شکاف عمیقی وجود دارد و پیکار ملی با بی‌سوادی زنان در این کشور راه طولانی و پرفراز و نشیبی در پیش دارد.

۲-۱-۹- اشتغالزایی پایین زنان

یکی از متغیرهای اساسی در توسعه اقتصادی-اجتماعی جوامع، مشارکت آحاد مردم و نحوه ایفای نقش آن‌ها در ساختارهای اقتصادی است. ایجاد و افزایش فرصت‌ها و زمینه‌های اشتغال در روستاها و شهرهای هند، یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزی اقتصادی هند به شمار می‌رود. بسط و توسعه بیشتر زمینه‌های اشتغال، به‌کارگرفتن کامل منابع نیروی انسانی کشور و تضمین گسترش و توسعه قابل توجه فرصت‌های شغلی و افزایش مشاغل تولیدی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌های پنج‌ساله به شمار می‌رود (تاج‌بخش، ۱۴۰۰: ۱۱۵). داده‌های مربوط به میزان اشتغال زنان حاکی از سهم اندک زنان در مشاغل، پایین بودن میزان ارتقای شغلی و اشتغال در سطوح مدیریتی در جامعه هند است. مطابق با گزارش آی.ال.او در سال ۲۰۱۸، نرخ مشارکت زنان در بازار کار از ۳۷ درصد در سال ۲۰۰۵ به ۲۹ درصد در سال ۲۰۱۶ کاهش یافته است. در همین گزارش آمده است در بین ۱۳۱ کشور که داده‌های مربوط به اشتغال زنان در آن‌ها موجود بود، هند رتبه ۱۲۰ را دارد (ای.ال.او، ۲۰۱۸: ۱۲۱).

۲-۱-۱۰- نظام تک‌همسری

قبل از تصویب قانون ازدواج هندوها، چندهمسری امری قانونی قلمداد می‌شد و تعدد زوجات در جامعه هند جایز بود و در بین بزرگان تشویق می‌شد؛ زیرا نگهداری از چند زن و انتقال قابلیت‌ها و استعدادها به نسل بعد از خود، یک عمل شایسته محسوب می‌شد و از لحاظ اعتقادی، هر هندو می‌توانست تعداد زیادی زوجه اختیار کند. در آن زمان در طبقه تجار، طبقه نظامی یا افراد مرفه چندزوجه‌ای نیز دیده می‌شد؛ اما در میان طبقات روحانی و رهبران عمدتاً یک‌زوجه‌ای مرسوم بود. در سال

۱۹۶۶ برای اولین بار با تصویب قانونی در بمبئی، هندوان از داشتن دو همسر منع شدند و با تصویب قانون جدید در سال ۱۹۵۵ تک‌همسری و قوانین مربوط به طلاق در سرتاسر هند تعمیم یافت؛ بنابراین در جامعه هند، ازدواج و خانواده با تک‌همسری پیوستگی دارد (چاندرامولی، ۲۰۱۱: ۱۲).

۲-۲- یافته دوم: ازدواج و مسائل آن

خانواده با ازدواج پدید می‌آید و بدین لحاظ ارج و قرب بسیاری در جوامع مختلف جهان دارد. ازدواج یکی از اصلی‌ترین موضوعات و مسائل مطرح خانواده در جامعه هند و ایران دارد. در آیین هندو و دین مبین اسلام، ازدواج بر تجرد رحجان دارد و انجام آن تکلیفی دینی به حساب می‌آید. به لحاظ دینی، فرهنگی و اجتماعی بی‌توجهی نسبت به ازدواج امری ناپسند به‌شمار می‌رود؛ زیرا در اندیشه هندی و ایرانی، بقای خانواده در گرو بقا و ساماندهی ازدواج است. در ادامه به صفات و مشخصات اصلی ازدواج در هند پرداخته خواهد شد.

۲-۲-۱- پیشنهاد ازدواج

در جوامع مختلف پیشنهاد ازدواج اغلب از سوی مردان صورت می‌گیرد. به نظر می‌رسد تفاوت‌های جنسی طبیعی، نقش قابل توجهی در این امر ایفا می‌کنند. تردیدی نیست که تمایل به جنس مخالف در مردان و زنان به صورت یکسان بروز نمی‌کند، بلکه با دو نوع تمایل متفاوت - تمایل انگیزشی یا فعالانه و تمایل پذیرشی یا منفعلانه - روبه‌رو هستیم (بستان، ۱۳۹۵: ۴۳). عواملی همچون مردم‌محوری و مذکر‌محوری در جامعه هند و فشارناشی از تهیهٔ جهیزیه توسط دختران که ریشه در فقر اقتصادی مردم این کشور دارد، به‌طور مستقیم بر نهاد خانواده اثر گذاشته است و این امر موجب شده تا در این کشور برای مرد ارج و قرب بیشتری قائل شوند و بر این اساس در فرایند پیوند زناشویی، هنگام ازدواج نیز اصولاً خانوادهٔ دختر در تلاش برای پیداکردن داماد مناسب هستند.

۲-۲-۲- آداب ازدواج

آداب و رسوم ازدواج و ترتیبات آن‌ها در متون مذهبی هندویی مطرح شده است. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: انتخاب روز فرخنده برای خواستگاری، مذاکره برای ازدواج، قربانی‌گری توسط داماد، رقص زنان، غسل کردن، لباس‌پوشاندن عروس، نیایش کردن، برداشتن هفت گام، نشستن عروس بر پشت گاو نر و... است. یکی دیگر از آداب ازدواج، گردیدن به دور آتش است که مربوط به اتهروه ودا بوده و در ریگ‌ودا نیامده است. برگزاری مراسم ازدواج اطراف آتشی به نام آگنی یا آتش مقدس برگزار می‌شود (شانکار راو، ۲۰۲۰: ۲۱۰). در طول برگزاری مراسم ازدواج، عروس و داماد هفت قدم دور آتش می‌زنند و سوگند ازدواج را به زبان می‌آورند. این عمل نماد وفاداری و پابندی عروس نسبت به داماد و نیز استواری و استحکام پیوند میان آن‌هاست؛ زیرا هندی‌ها بر این عقیده هستند که آتش مقدس شاهد و ناظر مراسم ازدواج خواهد بود و باعث دوام و ماندگاری این پیوند می‌شود.

۲-۲-۳- سن ازدواج

در احکام مربوط به ازدواج، مسئله سن مناسب ازدواج به‌ویژه دربارهٔ دختران، از اهمیت زیادی برخوردار است. در ریگ‌ودا اشاراتی وجود دارد که نشان می‌دهد سن داماد برای ازدواج ۱۸ و سن عروس ۱۶ سال است. یکی از پیامدهای نهضت اصلاحی موهان، روی تعیین حداقل سن ازدواج دختر و پسر بود؛ بر این اساس، پسرها پیش از ۱۸ سالگی و دخترها پیش از ۱۱ سالگی حق ازدواج نداشتند. براساس قانون مصوب سال ۱۸۶۰، برگزاری مراسم زفاف دربارهٔ دختر پایین‌تر از ۱۰ سال جرم تلقی می‌شود (لطیفی، ۱۳۹۳: ۱۷۶). حکومت ایالت میسور در سال ۱۸۹۴، ازدواج دختران پیش از ۹ سالگی و پسر پیش از ۱۸ سالگی را ممنوع اعلام کرد. در همین ایالت در سال ۱۹۱۸ قانونی وضع شد که مقرر کرد حداقل سن پسر برای ازدواج ۱۴ و برای دختر ۱۲ سال باید باشد. در قانون منع ازدواج کودکان در سال ۱۹۲۹ سن قانونی ازدواج برای پسر و دختر هندو ۱۸ و ۱۴ سال تعیین شد؛ اما با اصلاحاتی که در این قانون در سال ۱۹۷۸ صورت پذیرفت، سن ازدواج برای پسر و دختر ۲۱ و ۱۸ مشخص شد. در صورت تخلف از این قانون ۳ ماه حبس و جریمه به میزان ۱۰۰۰ روپیه برای مرتکبین شامل داماد

خانواده و روحانی و دیگر افراد دخیل در نظر گرفته شد؛ اما عملاً این قانون در همه‌جا به اجرا در نمی‌آید (شانکار راو، ۲۰۲۰: ۲۳۱). امروزه ازدواج کودکان و ازدواج در سنین پایین‌تر هنوز هم در روستاهای هند به علت بلوغ زودرس دختران هندو به واسطه آب‌وهوای گرم و خاص هندوستان و از طرف دیگر، استقرار نظم اخلاقی و اجتماعی و جلوگیری از روابط قبل از ازدواج مرسوم است (بیرونی، ۱۳۶۲: ۲۳۱). در میان طبقات مختلف مذهبی هند، به ترتیب دختران طبقه نجس یا هاریجان، برهمنان، کشاتریا و ویشیا پایین‌ترین سن ازدواج را دارند (کاپادیا، ۲۰۱۶: ۱۶۳).

۲-۲-۴- الگوی همسرگزینی

از نظر تاریخی، سه الگوی عمده در باب همسرگزینی وجود داشته است: الگوی مبتنی بر تسلط، الگوی ازدواج ترتیب یافته و الگوی همسرگزینی مبتنی بر گزینش آزاد (بستان، ۱۳۹۵: ۳۷). انتخاب نوع الگو براساس نوع جوامع فردگرا و جمع‌گرا متفاوت است. در جامعه هند به دلیل وجود نظام کاستی والدین اغلب تنها در درون کاست متعلق به خود و در محدوده جغرافیایی شهر یا روستا محل تولد مبادرت به شکل‌گیری پیوند ازدواج دختر و پسر را فراهم می‌آورند؛ بنابراین شکل غالب ازدواج‌ها، ازدواج درون‌کاستی است و روابط برون‌کاستی بدون مشروعیت است.

در جامعه معاصر هند و ایران، با توجه به مدرنیزاسیون جامعه و روند روبه‌رشد شهرنشینی، بخشی از ارزش‌ها و هنجارهای سنتی دچار دگرگونی شده است و در نتیجه آن، روند همسرگزینی از قیود و تمایلات خانواده آزاد شده و جامعه شاهد شکل‌گیری الگویی برگرفته از سنت و تجدد در امر انتخاب همسر است و آمیزه‌ای از ازدواج‌های ترتیب یافته و مبتنی بر گزینش آزاد وجود دارد.

۲-۲-۵- منع زنا با محارم

ممنوعیت ازدواج با محارم، به معنای منع زوجیت با آنانی است که از جانب جامعه حرام تلقی می‌شود. به نظر لوی استروس منع زنا با محارم امری جهانی است. از دیدگاه مورگان، پیدایی محارم به معنای پیدایی زوجیت است (ساروخانی، ۱۳۸۹: ۳۳). محدوده ازدواج در ادیان معروف چون یهود، اسلام و مسیحیت با شریعت هند متفاوت است؛ بدین معنی که این دایره محرمیت در اسلام بزرگ‌تر از دین یهود و در مسیحیت بزرگ‌تر از اسلام است. در جامعه یهود، ازدواج با جد و جده، پدر و مادر، خواهر و برادر، پسر و دختر و نوه‌ها ممنوع است. در اسلام، علاوه بر موارد تحریم در بین یهودیان، ازدواج با عمو، عمه، دایی و خاله نیز حرام است. در دین مسیحیت براساس تصمیم کلیسا که چند قرن بعد از مسیح گرفته شد، ازدواج بین فرزندان خواهر و برادر و به‌طورکلی خویشاوندان نسبی و هم‌خون ممنوع است. در کتب مقدس هندویی، ازدواج میان اخلاف یک جد مشترک (سپیندا) تا هفت نسل ذکور و پنج نسل اناث را حرام می‌دانند.

۲-۲-۶- جهیزیه

در بسیاری از فرهنگ‌ها پیوند ازدواج با آداب و رسوم خاصی در باب مبادله اموال، کالاها و خدمات همراه است. رسم جهیزیه (دوری یا بهج که در زبان و فرهنگ هندو هدیه دختر نامیده می‌شود) در هند به دو صورت رواج دارد؛ یعنی در جوامع بدوی روستایی به معنای هدیه‌ای است که والدین دختر برای ازدواج می‌دهند (دارایی زن) و در جوامع پیشرفته‌تر به‌عنوان عرف (قیمت عروس) توسط شوهر به خانواده همسر پرداخته می‌شود؛ بنابراین در هند و بین هندوها جهیزیه معامله‌ای است بین دو طرف ازدواج شامل پول نقد یا دیگر کالاهای ارزشمند مثل جواهرآلات، فرش، وسایل منزل، املاک و... که به‌صورت شرطی در قرارداد ازدواج می‌آید و میزان آن بستگی به وضعیت خانواده عروس از لحاظ طبقه و امکانات مالی دارد (گودین، ۱۳۹۳: ۱۱۰). جهیزیه در هند به‌صورت یک مسئله اجتماعی جدی مطرح است که بازتاب آن دخترکشی و سقط جنین، خودکشی، سوزاندن عروس و موارد دیگری است که باعث هتک حرمت دختران هندی است. هرچند جهیزیه از نظر قانونی در سال ۱۹۶۱ ممنوع شده است؛ اما به شکل نهادینه‌ای هنوز به قوت خود باقی است. قانون ضد جهیزیه در هند هر دو طرف معامله جهیزیه (خانواده زن و شوهر) را مجرم می‌شناسد؛ اما این قانون نتوانسته معامله جهیزیه و خشونت‌های ناشی از آن را متوقف سازد (سوبرانی مایا، ۲۰۱۹: ۱۱۲).

۲-۳- یافته سوم: چالش‌های اساسی پیش‌روی خانواده

۲-۳-۱- پایین بودن نرخ طلاق

گسیختگی و ازهم‌پاشیدگی خانواده به اندازه خود نهاد خانواده و ازدواج قدمت تاریخی دارد. طلاق به‌عنوان یکی از انواع گسیختگی خانواده، در طول سده اخیر در جوامع مختلف روند افزایشی داشته است؛ اما مطابق با داده‌های جمعیتی هند، آمار طلاق در این کشور زیر یک درصد است و بر این مبنا هند تنها کشور آسیایی است که آمار طلاق آن پایین است (سایت وزارت کشور هند، ۲۰۲۰). در جامعه هند ازدواج به‌عنوان اجرای یک آیین مذهبی محسوب می‌شود که زن و مرد را پیوند می‌دهد و این پیوند حتی تا زمان مرگ و بعد از آن نیز تفکیک‌ناپذیر است. بر این مبنا از طلاق به‌عنوان عاملی در جهت ازهم‌پاشیدگی این پیوند یاد می‌شود؛ از این رو طلاق امری مذموم به‌شمار می‌رود. در سال‌های پس از استقلال هند و با توجه به آغاز اصلاحات اجتماعی و اقتصادی، جامعه هند تحت تأثیر اصلاحات اقتصادی، شکل جدیدی یافته و بر نحوه تفکر و رفتار زنان جامعه تأثیر بسزایی داشته که آمار طلاق نسبت به سال‌های قبل از استقلال تا حدودی افزایش داشته است (تاج‌بخش، ۱۳۹۴: ۱۳۵). بیرونی درباره مسئله طلاق می‌گوید: «در نزد هندوان جز مرگ چیز دیگری باعث جدایی زن و مرد از همدیگر نمی‌شود؛ زیرا آنان طلاق را جایز نمی‌دانند» (بیرونی، ۱۳۶۲: ۱۳۷). باتومور نیز همانند بیرونی اظهار می‌دارد که مطابق با قانون هندوان ازدواج سنتی، دینی بوده و در گذشته غیرقابل فسخ بوده است.

۲-۳-۲- خشونت علیه زنان

خشونت نسبت به زنان شامل انواعی همچون خشونت فیزیکی یا بدنی، روانی، اقتصادی، جنسی و اجتماعی است. آنچه مسلم است، خشونت در ابعاد مختلف خود در درون خانواده هندی و ایرانی صادق است. اگر به قوانین هند و ایران، نگرش عمومی جامعه و سازمان‌های حمایتی که هر سه، عامل مؤثری در افزایش یا کاهش خشونت هستند نگاه کنیم، خواهیم یافت که قوانین و نگرش عمومی و نبود سازمان‌های حمایتی به‌عنوان عوامل تشدیدکننده خشونت عمل می‌کنند.

با توجه به آمار اداره ثبت جرایم ملی هند، جنایت علیه زنان هر سال روند افزایشی داشته؛ به طوری که در سال ۲۰۱۱ میلادی در مجموع دو میلیون و ۲۸۰ هزار و ۶۵۰ مورد جنایت علیه زنان ثبت شده است که این رقم در سال ۲۰۲۰ به چهار میلیون و ۱۲۵ هزار و ۸۶۱ مورد رسید که بیانگر افزایش دو برابری جنایت علیه زنان نسبت به سال ۲۰۱۱ و میزان بالای همسرآزاری و خشونت علیه زنان هند است که به طرز نگران‌کننده‌ای روند صعودی دارد (سایت وزارت کشور هند، ۲۰۲۰).

۲-۳-۳- نرخ بالای سقط جنین

سقط جنین مسئله‌ای اجتماعی، چندبُعدی، تاریخی، جهانی و دارای پیامدهای گوناگون است که توجه متخصصان حوزه‌های مختلفی همچون روان‌شناسی، حقوق، جمعیت‌شناسی، جامعه‌شناسی، پزشکی، روان‌پزشکی، مشاوره و... را به خود جلب کرده است. هرچند موضوع سقط جنین قدمتی دیرینه دارد و در هر دو گستره مشرق زمین و مغرب زمین دارای سابقه است؛ اما نحوه شیوع آن در کشورهای شرقی مانند هند مؤید این است که سقط جنین در این کشورها اغلب به‌دلیل باورهای سنتی و تبعیضات جنسیتی در میان خانواده‌هاست؛ اما در کشورهای غربی عمدتاً به‌دلیل بارداری ناخواسته مشروع یا نامشروع است. در متون مذهب هندو نظیر گیتا، اوپانیشاد و پوراناها، سقط جنین به‌عنوان عملی منفور در نظر گرفته می‌شود. از سال ۱۹۷۱ میلادی و تنها در موارد پزشکی به‌خصوص در بارداری زن که مخاطرات جسمی و روحی برای وی یا جنین به همراه داشته باشد، سقط جنین مجاز اعلام شده است (تاج‌بخش، ۱۴۰۰: ۱۱۶).

مطابق با تحقیقات وزارت بهداشت هند، بالغ بر ۴۹ میلیون بارداری در سال ۲۰۱۸ رخ داد که نیمی از آن بدون برنامه‌ریزی و ناخواسته بودند. حدود یک‌سوم از مجموع کل حاملگی‌ها به سقط غیرقانونی ختم شدند و تنها ۱ میلیون آن‌ها سقط قانونی است (سایت وزارت بهداشت هند، ۲۰۲۰).

۳- اشتراکات و افتراقات در دو کشور ایران و هند

با توجه به اطلاعات مطرح شده در زمینه ویژگی‌های خانواده در هند، در ادامه به‌طور خلاصه به برخی از اشتراکات و تفاوت‌ها در رابطه با خانواده در دو کشور ایران و هند اشاره می‌شود:

۳-۱- اشتراکات

- ۱- باروری و زایش به‌عنوان یک ارزش اجتماعی در دو خانواده هندی و ایرانی مورد پذیرش قرار گرفته و خانواده بدون فرزند در فرهنگ این دو کشور عموماً مورد سؤال بوده است.
- ۲- جامعه هند و ایران به‌لحاظ تاریخی یک جامعه پدرسالار بوده‌اند و هنوز هم این روند ادامه دارد؛ ازاین‌رو باید خانواده ایرانی و هندی را خانواده پدرسالاری، پدرنامی، پدرمکانی و تاریخ این دو کشور را تاریخ مذکر دانست.
- ۳- در جوامع امروزی در نتیجه صنعتی‌شدن و مدرنیزاسیون‌شدن جامعه، موقعیت اجتماعی افراد سالمند نسبت به گذشته بسیار متزلزل‌تر است؛ اما در جامعه هند و ایران سالخوردگان از احترام و ارزش خاصی برخوردار هستند.
- ۴- اقتدار در این دو خانواده بر محوریت پدر و نقش کلیدی او استوار شده است.
- ۵- خانواده‌گرایی از مؤلفه‌های مهم به‌شمار می‌رود و خانواده به‌عنوان پایگاه عاطفی باعث تقویت عواطف و نیز تقویت سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌شود.
- ۶- ایجاد مقررات جنسی و انحصار کارکرد ارضای جنسی به نهاد خانواده و غیرعرفی و غیرقانونی قلمدادکردن هر گونه روابط جنسی قبل از ازدواج.
- ۷- ازدواج به مثابه یک فریضه مذهبی در اکثر متون مذهبی هند و ایران مورد تقدیس قرار گرفته است.
- ۸- انتخاب همسر و دایره همسرگزینی به دو شکل ازدواج درون‌گروهی و ازدواج برون‌گروهی صورت می‌پذیرد.
- ۹- برگزاری مراسم رسمی ازدواج نمادی از توجه ویژه جامعه در امر همسرگزینی محسوب می‌شود.
- ۱۰- ازدواج دائم و نه موقتی به‌عنوان هنجار رسمی مورد پذیرش است.
- ۱۱- ممنوعیت ازدواج با محارم، به معنای منع زوجیت با آنانی که از جانب جامعه حرام تلقی می‌شود، در هر دو کشور رعایت می‌شود.
- ۱۲- خانواده با تک‌همسری پیوستگی دارد و فرهنگ چندهمسری عمومیت ندارد.
- ۱۳- در قوانین و مقررات قضایی کشور، قانون سن ازدواج وضع شد؛ به‌طوری‌که در هند به‌ترتیب برای پسر و دختر ۲۱ و ۱۸ و در ایران ۲۰ و ۲۱ مشخص شد.
- ۱۴- با گسترش امکانات آموزشی، اقتصادی، تحولات اجتماعی و... زمینه درجهت اشتغال زنان در بخش‌های مختلف بیش از قبل مهیا شد.
- ۱۵- مشارکت سیاسی و اجتماعی اندک زنان به‌دلیل تصویرهای قالبی غلط و تبعیضات جنسیتی.
- ۱۶- خویشاوندی از پایه‌های مهم روابط انسانی در هر دو جامعه محسوب می‌شود و علی‌رغم تغییرات کاهشی در ابعاد خویشاوندی، همچنان روابط خویشی و سنتی پابرجاست.
- ۱۷- خشونت علیه زنان خانوادگی، به‌عنوان یک آسیب در هر دو جامعه وجود دارد؛ اما میزان و نوع آن متفاوت است.

۳-۲- تفاوت‌ها

- ۱- وجود متفاوت رسم جهیزیه یا دوری در هند به‌طوری‌که تقاضا برای جهیزیه با وقوع ازدواج متوقف نمی‌شود و به‌عنوان یک منبع مالی برای پاسخگویی به تقاضاهای تمام‌نشدنی خانواده شوهر به‌شمار می‌آید.
- ۲- نرخ طلاق در طول سال‌های اخیر روند صعودی در جهان داشته است؛ اما در جامعه هند از طلاق به‌عنوان عاملی درجهت ازهم‌پاشیدگی وحدت بین زن و مرد نامبرده می‌شود و ازاین‌رو تعداد طلاق‌ها زیاد نبوده و امری مذموم به‌شمار می‌رود.

- ۳- با آغاز فرایند اجتماعی شدن دختران هندی، از خردسالی ارزش‌های اجتماعی در آن‌ها نهادینه شده و توجه بیشتری به وظایف زناشویی، مادری و پرورش کودکان می‌دارند. سرسپردگی به شوهر در تمام مذاهب به‌ویژه در هندوئیسم با تأکید و جدیت بیشتر وجود دارد و به نوعی جامعه‌پذیری جنسیتی ترویج داده می‌شود.
- ۴- عدم اعتقاد راسخ به برنامه‌های تنظیم خانواده در هند و گرایش به کثرت اولاد.
- ۵- ترجیح جنس پسر بر دختر و اعتقاد به رستگاری در صورت تولد نوزاد پسر.
- ۶- داشتن نرخ نامتناسب سقط جنین (فرزند مؤنث) به دلیل باورهای سنتی و تبعیضات جنسیتی.
- ۷- افزایش بُعد خانوار به علت وجود خانواده‌های پرجمعیت.
- ۸- سکونت حدود ۷۰ درصد خانواده‌ها در روستا به طوری که بیشتر مردم هند روستانشین محسوب می‌شوند.
- ۹- کثرت خانواده‌های گسترده و کم بودن میزان خانواده هسته‌ای.
- ۱۰- تغییرات تدریجی و دگرگونی جزئی در برخی کارکردهای خانواده.
- ۱۱- به لحاظ تاریخی انواع ازدواج از جمله چندشوهری، ازدواج خواهرانه و... در هند وجود داشت.
- ۱۲- پیش‌رسی ازدواج و پایین بودن سن ازدواج دختر و پسر به لحاظ روستانشین بودن بیشتر مردم این کشور و در نتیجه پایین بودن سطح توقعات و انتظارات آن‌ها در امر ازدواج.
- ۱۳- پایین بودن نرخ باسوادی زنان در حدود ۷۰ درصد در سال ۲۰۲۱.

۴- نتیجه

خانواده، رکن طبیعی و اساسی اجتماع است و دولت و ملت وظیفه دارند از آن حمایت کنند. خانواده عامل انتقال فرهنگ، تمدن، به آداب و سنن است و برای دوام و بقای جامعه، تمدن و فرهنگ راهی جز آن وجود ندارد. در جامعه ایران و هند سه نهاد ساختاردهنده نظام اجتماعی جامعه عبارت‌اند از: خانواده، دین و دولت که در ساماندهی زیست انسانی و اجتماعی مرکزیت دارند. براساس متون مذهبی وداها، حماسه‌ها، پورانا و همچنین متون مذهبی بودئیسم، جینئیسم، احادیث و قرآن کریم ازدواج یک فریضه مذهبی قلمداد می‌شود. متون مقدس اسلامی و هندو، ازدواج را امری اجباری و مرد بی‌زن را مطرود جامعه می‌دانست که هیچ شأن و منزلت اجتماعی ندارد. ازدواج به‌عنوان اجرای یک آیین مذهبی، زن و مرد را پیوند می‌دهد و این پیوند حتی تا زمان مرگ و بعد از آن نیز تفکیک‌ناپذیر است. متون دینی و تاریخی ایران و هند، واقعیتی را نشان می‌دهد که خانواده در این دو کشور همیشه تحت سلطه مردان قرار داشته است. کشور هند و تا حدودی ایران یک جامعه پدرسالار بوده و هنوز هم خانواده در این دو جامعه زیر سلطه پدر بوده است و از این لحاظ باید آن‌ها را خانواده پدرسالاری، پدرنامی و پدرمکانی نامید و تاریخ ایران و هند را تاریخ مذكر دانست. در فرایند نوسازی جامعه و مسائل متأثر از آن همچون شهرنشینی، افزایش سطح تحصیلات، فردگرایی، جدایی محل کار از منزل، اشتغال زنان، توسعه رسانه‌های جمعی، دستاوردهای علمی و فنی و تغییرات قانونی، باعث دگرگونی‌های اساسی در نهاد خانواده شده و از این رو خانواده را دچار تغییر کرده و صورت جدید خانواده هسته‌ای در هند شکل گرفته است که نرخ آن نسبت به ایران کم است؛ البته نسبت این نوع خانواده در شهرها بیشتر از روستاهاست. این نوع خانواده با خانواده هسته‌ای در غرب بسیار متفاوت است؛ زیرا با شبکه خویشاوندی مرتبط است. امروزه شاهد بسیاری از تغییرات کارکردی در نهاد خانواده هستیم؛ اما نقش و کارکرد و وظیفه خانواده گسترده روستایی هندی در مقابل اعضای خود (زن، شوهر و فرزندان) بیشتر از شهرهاست؛ مثلاً برخی کارکردهای دینی، آموزشی، اقتصادی، زیستی، اجتماعی کردن کودکان و... در مناطق روستایی هنوز بر عهده نهاد خانواده است؛ در حالی که این وظایف در شهرها، به مؤسسات و سازمان‌های اجتماعی واگذار شده است. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های توکلی (۱۳۸۹)، تاج‌بخش (۱۴۰۰)، لطیفی (۱۳۹۳)، میرساردو (۱۳۹۴)، شانکاراوا (۲۰۲۰) و سیرینی واس (۲۰۲۱) همگرایی دارد.

با توجه به اینکه نهاد دین در هند به‌خودی‌خود به‌عنوان یک نهاد پاسدار سنت، نقش مهم و ویژه‌ای در حفظ و استواری نهاد خانواده بازی می‌کند، پیشنهاد می‌شود توانمندسازی خانواده‌ها در ایران به‌منظور تقویت مبانی دینی اعضای خانواده مورد توجه نهادهای آموزشی و مذهبی قرار گیرد.

۵- منابع

- بستان، حسین. (۱۳۹۵). *جامعه‌شناسی خانواده*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بیرونی، ابوریحان. (۱۳۶۲). *تحقیق ماللهند*. ترجمه منوچهر صدوقی سها. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- پاز، اکتاویو. (۱۳۸۸). *پرتوی از هند*. ترجمه کاوه میرعباسی. تهران: نشر مرکز.
- پلنگی، محبوبه. (۱۳۹۰). *جامعه‌هند*. مسائل زنان و خانواده. پیام زن. شماره ۶۳.
- تاج‌بخش، غلامرضا. (۱۳۹۴). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی جامعه‌هند*، اصفهان: آسمان نگار.
- تاج‌بخش، غلامرضا. (۱۴۰۰). *جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی هند*، بروجرد: انتشارات دانشگاه آیت‌الله بروجردی.
- تقوی، نعمت‌اله. (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی خانواده*. تهران: انتشارات پیام نور.
- توکلی، نسرین. (۱۳۸۹). *جایگاه و حقوق زن در هندوئیسم و قوانین جدید هند*. پژوهشنامه علوم اجتماعی. ۴(۱).
- جلالی نائینی، سید محمدرضا. (۱۳۸۷). *گزیده ریگ ودا*، تهران: انتشارات نقره.
- حسینی‌فر، عبدالرسول؛ ناظریان، نورمحمد؛ توسلی، محمدمهدی. (۱۳۹۷). *بررسی مردم‌شناختی آیین‌های ازدواج در ایران و هند*، مطالعات شبه‌قاره، ۱۰(۳۴): ۱۰۹-۱۲۸.
- روح‌الامینی، محمود. (۱۳۸۷). *مبانی انسان‌شناسی*، تهران: انتشارات عطار.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*. تهران: انتشارات سروش.
- گودین، ویلیام. (۱۳۹۳). *هندوستان*. ترجمه فاطمه شاداب. تهران: انتشارات ققنوس.
- لطیفی، عبدالحسین. (۱۳۹۳). *آداب و احکام ازدواج در دین هندویی*، پژوهشنامه ادیان.
- میرساردو، طاهره؛ باقی، عذرا. (۱۳۹۴). *تغییر الگوی نقش اجتماعی زنان هند با توجه به فیلم‌های سه دهه اخیر*، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۳(۱): ۱۴۱-۱۶۰.
- Banerjee, A., Duflo, E., Ghatak, M., and Lafortune, J. (2019). Marry for What? Caste and Mate Selection in Modern India. *National Bureau of Economic Research Working Paper* 14958 (May): 135-146.
- Chandramouli, C. (2011). Census of India, Size, Growth Rate and Distribution of Population. Provisional population totals India
- Chtterjee Nath, Krishna. (2017). Hindu Marriage Past and Present. Visvabharati santiniketan. Taka Publication varabasi. India
- ILOs **Global Employment Trends** 2018 report. Available at: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2018>.
- Kapadia, K.M. (2016). **Marriage and Family in India**. Third Edition. Calcutta university press. Calcutta. India.
- Shankar Rao, C.N. (2020). **Sociology of India**. Chand and Company Ltd. New Delhi. India
- ShendurnikarTere, Nidhi. (2018). **Gender Reflections in Mainstream Hindi Cinema**. Global Media Journal Indian Edition/ISSN 2249-5835
- Srinivas, G., Swastika, C., James, k. (2021). **Family Demography in india**, Sage open, April, 1-18.
- Subramanya, G. (2019). **Social Problems**. Bangalore. Sapna book house.